Muistio

Talous ja tutkimus
Sami Pakarinen

24.10.2023

HE 41/2023: Hallituksen esitys Eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2024, VNS 1/2023: Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2024—2027
Eduskunnan talousvaliokunnalle

1 Valtion talousarvio vuodelle 2024

1.1 Finanssipolitiikan linja

Suomen julkinen talous on ollut merkittävästi alijäämäinen jo pitkään. Tämä koskee erityisesti ns. velkaa kerryttäviä sektoreita – valtiota, kuntia ja hyvinvointialueita. Muuttumattoman politiikan tilanteessa velkasuhde nousisi voimakkaasti, yli 100 prosenttiin BKT:stä jo 2030-luvun aikana.

Hallituksen keskeisenä talouspoliittisena tavoitteena on julkisen velkaantumisen merkittävä hidastaminen hallituskauden aikana. **EK pitää tavoitetta velkaantumisen hillitsemisestä erittäin perusteltuna**, sillä Suomen velkaantumisen näkymä on erityisesti keskipitkällä ja pitkällä aikavälillä hyvin huolestuttava.

Vuoden 2024 talousarvio on kuitenkin edelleen merkittävästi alijäämäinen ja vaje on selvästi korkeampi kuin edellisissä ennusteissa. Tätä selittävät mm. uudet arviot hyvinvointialueiden menoista sekä korkotason nopea nousu. Hallituksen nyt linjaamat päätökset kaventavat alijäämää ensi vuonna noin 1 miljardilla eurolla ja noin 3 miljardilla vuoden 2027 tasossa. Tässä yhteydessä on syytä huomata, että suunniteltu investointiohjelma näkyy alijäämässä, mutta ei velassa, koska rahoitus on määrä hoitaa omaisuuden myyntituloilla sekä tuloutuksilla.

Finanssipolitiikan linja on rakenteellisen alijäämän mittareilla ensi vuonna lievästi elvyttävä, josta se alkaa kiristyä vaalikauden loppua kohti. Mittareihin liittyy epävarmuuksia, mutta yleisellä tasolla finanssipolitiikan linja sopii yhteen ennustetun suhdannekuvan kanssa.

EK kiinnittää huomiota siihen, että talouden tietopohjaan liittyy tällä hetkellä osin poikkeuksellista epävarmuutta. Esimerkkeinä tällaisesta ovat asuinrakennusinvestointeihin liittyvä tilastointi sekä sote-uudistus ja hyvinvointialueiden perustaminen, joka on johtanut julkisen talouden rahavirtojen huomattaviin muutoksiin ja siten osaltaan kasvattanut tilastoihin liittyvää epävarmuutta vuonna 2023. Ennustettua heikompaan talouskehitykseen on siis syytä varautua tilastopohjassa mahdollisesti tapahtuvien muutosten johdosta.

1.2 Kannustinloukut ja osaavan työvoiman saatavuus

Vuoden 2024 aikana toteutettavien etuus- ja verotusmuutosten yhteenlasketuksi työllisyysvaikutukseksi on arvioitu 60 000–65 000 työllistä, mitä voi pitää erittäin merkittävänä tasona.

Hallitus tavoittelee kautensa aikana noin kahden miljardin euron julkisen talouden tasapainottumista työllisyyden paranemisen avulla. Etuusmuutoksille laskettu työllisyyden lisäys tasapainottaisi julkista taloutta tuntuvasti, ja toisi valtaosan hallituksen tavoittelemasta kahden miljardin säästövaikutuksesta.

Kannustinloukut lievenevät kokonaisuutena selvästi, mikä on myönteistä, vaikkakin eräissä tilanteissa työn vastaanottamisen kannusteet voivat myös heikentyä reformien yhteisvaikutuksena. Tällaisia tilanteita on kuitenkin lähes mahdotonta kokonaan estää etuus- ja verojärjestelmän monimutkaisuuden vuoksi.

EK pitää erittäin tärkeänä, että osaavan työvoiman saatavuuteen kiinnitetään vahvaa huomiota. Yrityksillä on edelleen merkittäviä vaikeuksia saada osaavaa työvoimaa suhdannekuvan heikkenemisestä huolimatta.

Suomen on oltava houkutteleva maa työperäiselle maahanmuutolle, ja politiikkatoimien tulee tukea tätä tavoitetta. On syytä tarkastella hyvin kriittisesti eräitä valmistelussa olevia toimenpiteitä, erityisesti ns. 3 kuukauden sääntöä, koska ne voivat vaikuttaa merkittävän kielteisesti Suomen vetovoimaan erityisesti asiantuntija- ja johtotehtävissä työskenteleville.

1.3 Verotus

Hallitusohjelman mukaan veropolitiikalla tavoitellaan mm. ostovoiman kohentumista, työnteon kannustimien parantumista ja talouskasvun edellytysten vahvistumista, eikä hallitus kiristä päätösperäisesti kokonaisveroastetta. EK pitää näitä tavoitteita erittäin kannatettavina.

Työn verotus kevenee vuonna 2024 kaikissa tuloluokissa, kun otetaan huomioon tuloveron ja työttömyysvakuutusmaksujen muutokset. Yhteenlaskettuna kevennys on noin 500 miljoonan euron luokkaa. EK pitää työn verotuksen maltillista keventämistä myönteisenä, koska se parantaa työnteon kannusteita ja tukee ostovoimaa. EK korostaa, että Suomen korkeaan työllisyyteen ja vahvaan osaamiseen perustuva menestysstrategia edellyttää työn verotuksen kohtuullisuutta esimerkiksi muihin Pohjoismaihin verrattuna.

Hallitusohjelman tavoite perintöveron maksuajan pidentämisestä on myönteinen, mutta hallituksen esitys on valitettavan epäonnistuneesti muotoiltu. Pidennys ei koskisi lahjaveroa, vaikka perintö- ja lahjavero ovat toisiaan täydentäviä osia verojärjestelmästä. Lisäksi maksuajan korko on suhteettoman korkea markkinakorkoihin nähden, mikä tekisi pidennetystä maksuajasta yrittäjille ja yrityksille käytännössä hyödyttömän. EK katsoo, että esitys tässä muodossaan johtaisi haitallisiin lukkiutumisvaikutuksiin ja voisi jopa hankaloittaa sukupolvenvaihdoksia. Esitystä olisikin muutettava oleellisesti tai se olisi palautettava uuteen valmisteluun.

Hallitusohjelmassa linjattu alennetun 10 prosentin arvonlisäverokannan korotus 14 prosenttiin tapahtuu vasta vuonna 2025, mikä on sinänsä myönteistä. Nosto kuitenkin kohdistuisi mm. majoitusalaan, jonka tilanne on tällä hetkellä heikko pandemian jäljiltä sekä Venäjän hyökkäyssodasta johtuvan turismin vähenemisen vuoksi.

Olisikin syytä arvioida, voitaisiinko vastaava fiskaalinen vaikutus saada joillain muilla toimenpiteillä.

Liikennepolttoaineiden valmisteveroa alennetaan vuoden 2024 alusta, joka johtaa valmisteverotuottojen alenemiseen vajaalla 170 miljoonalla eurolla. Lisäksi polttoaineveron CO2-komponenttia lasketaan myöhemmin hallituskaudella 100 miljoonalla eurolla. Liikenteen verorasituksen keventäminen kohentaa osaltaan mm. logistiikan kilpailukykyä, mutta toimenpiteet hankaloittavat liikenteen päästövähennystavoitteiden saavuttamista ja nostavat riskiä sille, että Suomi jää taakanjakosektorin 2030 EU-tavoitteista ja joutuu hankkimaan päästöyksiköitä muilta mailta.

1.4 Muita huomioita

TKI, koulutus ja osaaminen

EK pitää talousarvion TKI-rahoituskokonaisuutta hyvänä. Rahoitustaso nousee parlamentaarisen TKI-työryhmän suositusten mukaisesti, ja hallitus on sitoutunut omaan rooliinsa TKI-rahoituksen nostamisesta kansalliselle tavoitetasolle.

Hallitus vahvistaa peruskoulujen rahoituksen tasoa pysyvästi vaalikauden aikana 200 miljoonalla eurolla, josta 50 miljoonaa euroa vuonna 2024. EK pitää linjausta tärkeänä ja myönteisenä. Korkeakoulujen aloituspaikkojen lisääminen varhaiskasvatukseen ja sote-alalle vastaa alojen akuutteihin työvoimatarpeisiin.

Väyläverkot ja investoinnit

Talousarviossa varataan merkittävä lisärahoitus teiden ja ratojen kunnossapitoon ja korjausvelan kiinni kuromiseen. Sen sijaan investointitaso säilyy nyt tehdyillä päätöksillä vaatimattomana vielä vuonna 2024, koska nimettyjen liikennehankkeiden painopiste on vasta myöhempinä vuosina ja koska hallitusohjelmassa leikattiin investointirahoitusta 100 miljoonalla eurolla.

Hallitus on päättänyt edistää muiden investointiohjelmassa päätettyjen hankkeiden suunnittelua nopeutetusti ja tekee liikenteen investointiohjelman mukaisia päätöksiä vuoden 2024 kehysriihessä sekä sen jälkeen.

EK pitää erittäin tärkeänä sitä, että hallitusohjelmassa linjattu investointipaketti toteutetaan suunnitellussa laajuudessa. EK korostaa sitä, että investointiohjelman rahoitus on pystyttävä järjestämään joustavasti niin, että mahdollistetaan investointihankkeiden toteutus ilman viivytyksiä sekä suhdannepoliittisesti järkevässä aikataulussa.

2 Julkisen talouden suunnitelma vuosille 2024–2027

EK:n näkemyksen mukaan julkisen talouden suunnitelman pohjana oleva valtiovarainministeriön talousennuste on ydinoletuksiltaan perusteltu ja realistinen.

Muistio

Talous ja tutkimus
Sami Pakarinen

24.10.2023

EK korostaa kuitenkin taloustilanteeseen liittyvää epävarmuutta, joka on entisestään kasvanut ennusteen laatimisen jälkeen muun muassa Lähi-idän tilanteen kiristymisen vuoksi.

Julkisen talouden suunnitelmassa esitetyt hallituksen finanssipoliittiset tavoitteet sekä julkisen talouden mittareiden tavoitetasot vuodelle 2027 ovat kannatettavia. Mittareiden saavuttaminen johtaisi julkisen velkaantumisen selvään hillintään suunnitelmakauden aikana, vaikka velkasuhteen nousun katkaiseminen edellyttäisikin vielä lisää toimia seuraavalla hallituskaudella.

Päivittyneen talousennusteen perusteella valtiontalous on selvästi alijäämäinen erityisesti vuosina 2024–2026, ja koko 6 miljardin euron sopeutuskokonaisuuden toimeenpanon jälkeen hallitusohjelmaan kirjatusta 1 %/BKT:n alijäämätavoitteesta jäätäisiin arviolta 0,4 %-yksikköä vuonna 2027.

Ennustettu poikkeama tavoiteurasta on tässä vaiheessa vielä maltillinen, ottaen huomioon epävarmuuksien suuruus, mutta tilannetta on syytä seurata tarkkaan ja valmistautua tekemään mahdollisia lisätoimia esimerkiksi puoliväliriihessä vuonna 2025. On myönteistä, että hallitus on sitoutunut julkisen talouden tasapainottamistavoitteisiin ja on valmis tekemään tarvittaessa lisätoimia esimerkiksi hallituskauden puoliväliriihessä.